

Korte geschiedenis van de Broedergemeente;

(verteld tijdens de viering van het LIEFDEMAAL van de Hindoestaanse Christelijke Werkgroep met leden van EBG - Den Haag, op zondag **14 april 1996** in de "Uw Koninkrijk Kome" - kerk in Den Haag, door br. Harald Lenz).

Beste zusters en broeders,

Vandaag vieren wij het Liefdemaal. Dit is een soort samenkomst of dienst die in deze vrije vorm van zingen, eten en drinken, het luisteren naar verhalen en weer zingen, op deze manier alleen bij de EBG voorkomt. Waarom vieren wij het Liefdemaal? Een antwoord op deze vraag kun je in het verleden, in de geschiedenis van onze kerk vinden. Want de eerste keer dat in de Broedergemeente - heel spontaan - een Liefdemaal werd gevierd was op **13 augustus 1727**, na het belangrijke Avondmaal in Bertelsdorf, heel lang geleden dus.

Als u en ik gevraagd worden of wij christen zijn en we antwoorden met "ja", dan volgt soms al gauw de tweede vraag: Bij welke kerk hoort u? Als we daarop dan antwoorden: Ik ben EBGer of Hernhutter of Anitri, dan is dat voor de meeste mensen uit Suriname duidelijk. Zij weten tenminste nog iets af van het bestaan van onze kerk. Een Hollander echter zegt het vaak weinig of niets. Hier in Nederland kennen ze vooral Rooms-katholiek of Calvinistisch -Protestants. Dat ook de Broedergemeente bij de protestantse kerken hoort en nog wel bij een van de oudsten, weten de meeste mensen niet.

En als wij moeten uitleggen wat nou zo bijzonder is aan onze kerk en waarom wij überhaupt bestaan, dan hebben wij vaak geen antwoord paraat.

Waarom zijn wij niet gewoon Hervormd of Gereformeerd, Luthers of Katholiek?

Een mogelijkheid om daar een antwoord op te vinden ligt in het verleden, in onze geschiedenis als kerk, op zoek naar het antwoord op de vraag hoe het gekomen is dat uitgerekend de EBG in Suriname bezig was met de zending onder de verschillende bevolkingsgroepen en wat de zendelingen bezielde om dit werk te doen. Ik denk dat het heel belangrijk is te weten waar je vandaan komt, niet alleen maar als persoon of als volksgroep, maar ook als kerk, om je eigen geschiedenis te kennen en om van haar te leren.

1. Willen we weten waarom de Broedergemeente, de Broeder-Uniteit, de Moravische Kerk is ontstaan, dan moeten we heel ver terug gaan in het verleden, nog veel verder dan naar het jaar 1727. En wij moeten naar Tsjechië gaan, het land dat daar in het zuid-oosten van Duitsland sinds kort weer een eigen natie is met de twee landsdelen Bohemen en Moravië en met de hoofdstad Praag. Ik wil beginnen rond het jaar **1400**, zo'n 600 jaar geleden dus.

Toen kende je in het westen en in het midden Europa maar één Christelijke Kerk: De Rooms-katholieke kerk. En deze kerk was in die tijd ziek. Al lang was **niet** meer de Bijbel, het woord van God en de Evangelie van Jezus Christus de grondslag van de Kerk, **maar** haar tradities en de macht van hun priesters, de hiërarchie vanaf de paus (of de drie pausen die je toen had) via de kardinalen, aartsbisschoppen, de domheren en prelaten tot de gewone dorpspastoor.

Al het werk van de kerk had met geld te maken. Voor alle belangrijke functies en handelingen moest worden betaald en de financiële druk werd van boven naar beneden doorgegeven. Extra belastingen werden geïnd en zelfs voor je zielenheil en voor de hemel of nog beter: voor de korting van je jaren in het vagevuur kon en moest je betalen.

De gewone mensen, de gewone christenen waren er de dupe van. Zij werden dom gehouden, zij kenden de Bijbel niet en ze waren helemaal afhankelijk van de geestelijken. Uiteraard waren er ook mensen, ook priesters, die daar kritiek op hadden. In Praag was dat rond het jaar **1400** de priester **Jan Hus**. Hij noemde de ziekte van de Kerk bij haar naam en stelde, als rector van de Praagse universiteit en als predikant van een grote Tsjechische gemeente, elke zondag in de taal van de mensen in de Betlehemskapel, voor zo'n 3000 toehoorders de wantoestanden van de Kerk aan de kaak. Ik citeer een stukje uit de preek van Jan Hus over Matt. 20: 1-16:

“En volgens mij zijn getrouwe hulppredikanten veel meer waard in de Hl.Kerk dan onze prelaten, want zij zijn het in feite die het geestelijke ambt uitoefenen. Zij dopen, preken, dragen de mis op en horen de biecht; ja, zij zijn de eigenlijke navolgers van de apostelen, ten minste als zij in hun ambtsbezigheid niet hun eigen voordeel zoeken en ook niet gierig zijn, maar genoeg nemen met kost en kleding. Hetzelfde wil ik ook van goede pastoors zeggen - waar ik velen van ken - die op de meest waardige manier werken in de wijngaard van God.

Maar de grote prelaten, zoals de paus, de kardinalen en onze hofpriesters zijn enkel en alleen bezig met publieke veilingen van de kerkelijke prebenden (=eigendommen). De bisschoppen en aartsbisschoppen echter hebben het te druk met de uitoefening van de wereldlijke macht.

De domheren op hun beurt houden hun gemak en worden steeds vetter. En zij die louter de mis opdragen, die dus geen preken houden, doen slechts hun ochtendmis af en slapen dan de hele dag. Of ze zitten in de kroeg om te kaarten, te dobbelen of te kletsen.

De rijke monniken sluiten zich af om zich vervolgens vet te mesten. De bedelmonniken tenslotte zwerven rond en proberen door bedrog en leugen zoveel mogelijk van het volk los te krijgen.

*Wie goed is zal zich door mijn woorden niet gekwetst voelen. Want ik ga er vanuit dat **elk** mens - van welke stand ook - een getrouwe knecht van God is, althans als hij God liefheeft en zijn heilige geboden onderhoudt. Zo iemand is God dierbaar, ook al werkt de één misschien meer voor de kerk dan de ander; niemand van hen zal echter zonder loon blijven”.*

Jan Hus heeft niet alleen maar de wantoestanden van de kerk aan de kaak gesteld. Hij wilde weer de Bijbel tot maatstaf maken voor de Kerk en al haar leden. Hij wilde zijn kerk hervormen. Maar de kerk en zij die de macht hadden wilden zich niet laten hervormen, zij wilden hun macht niet verliezen.

Met een valse belofte van een vrijgeleide werd Jan Hus naar een grote kerkvergadering, het concilie te Konstanz, gelokt, daar gevangengenomen en zonder een eerlijk proces ter dood veroordeeld. Hij stierf op 6 juli 1415 op de brandstapel en zijn as werd in de rivier de Rijn gestrooid. De kerk wilde alle kritiek in de kiem smoren en met de dood van de "ketter" uitroeien.

Dat is haar echter niet gelukt. Integendeel : nu pas ontstond in Tsjechië een echte opstand, de Hussitische beweging om de kerk te veranderen.

Uit deze beweging is onze kerk ontstaan.

Rond een zekere **Gregor**, een kleermaker en lekenbroeder van lage adel, verzamelde zich een groepje mensen die in 1457 - in een afgelegen dorpje aan de grens tussen Bohemen en Moravië met de naam Kunvald, een gemeenschap gingen vormen. Zij noemden zich "Broeders en Zusters van de Wet van Christus", later de "Broeder-Uniteit", de Broedergemeente. Zij noemden zich onder elkaar broeders en zusters, omdat zij geen verschillen tussen mensen en standen accepteerden en alleen Jezus Christus als hun Heer en koning, de Heer over heel hun leven, wilden aannemen.

Zoals Jezus het van zijn leerlingen en volgelingen vraagt in de evangeliën, wilden ook zij zonder geweld, maar in onderlinge liefde en in liefde voor de vijand leven. Vandaar dat zij elke militaire dienst weigerden.

Ook legden zij geen eed af, maar wilden ze altijd de waarheid zeggen, niet in rijkdom maar in eenvoud leven van de opbrengst van hun werk. In alle stilte wilden zij hun geloof in de praktijk van hun leven belijden volgens de regels van Jezus in de Bergrede (Matt. 5-7).

In **1467** kozen zij eigen priesters en een bisschop en vormden zodoende een nieuwe kerk. En deze kerk groeide: allereerst in Bohemen, dan in Moravië en later ook in Polen. De Uniteit bleef groeien ondanks het feit dat zij voortdurend vervolgd werd door de Katholieke- en Hussitische kerk en door de wereldse macht. Zij werd onderdrukt en vervolgd en haar leden werden gevangen genomen, gemarteld of zelfs gedood, alleen maar omdat zij vasthielden aan de belijdenis van hun bijbels geloof en aan de trouw aan hun kerk. Zij werden vervolgd hoewel zij niet dachten de enige ware Kerk te zijn, alsook de bestaande kerken met rust lieten. Zij zochten zelfs steeds weer naar mogelijkheden om zich bij andere kerken aan te sluiten, onder andere bij de Orthodoxe kerk in Oost-Europa, de Koptische kerk in Afrika en de 'Thomas-kerk' in India. Maar omdat deze kerken niet beter bleken te zijn dan de eigen kerk, hield men vast aan de Broeder-Uniteit.

Toen in de rest van Europa de Reformatie plaats vond en met name in Duitsland en in Zwitserland nieuwe protestantse kerken ontstonden, zochten de broeders contact met **Maarten Luther, Zwingli en Calvijn**, maar onder meer door het taalverschil en de eigen kerkorde en tucht, bleef de Broedergemeente bestaan. In de eigen gemeenschap werden de gedoopte kinderen christelijk opgevoed en geleid naar de eigen belijdenis van hun geloof. Voor hun opvoeding ontwierp men 'vraag- en- antwoord-boeken', de catechismen en stichtte men eigen scholen. De Bijbel werd in het Tsjechisch vertaald en verspreid als richtsnoer voor de leden. Gezangboeken werden sinds **1499** gedrukt om de gemeente de kans te geven haar geloof gezamenlijk en zingende te belijden. En steeds weer deed men moeite om de eigen kerk opnieuw te hervormen en te verbeteren, naar mate men nieuwe inzichten had verkregen uit de Schrift.

Niet de mensen, de hervormers, niet Jan Hus of br. Gregor of de bisschoppen Lukas van Praag, Jan Augusta of Jan Blahoslav waren belangrijk, maar de Heilige Schrift en het leven volgens de Bijbel, de weg die men steeds weer opnieuw en gezamenlijk op synodes bepaalde en wijzigde. Deze weg werd geleid en geregeerd door de Heer zelf. "Ons Lam heeft overwonnen, laten wij Hem volgen". Dit is het oude parool rond het bisschopszegel van onze kerk.

De oude Broeder-Uniteit, de kerk van de Boheemse en Moravische broeders, heeft tot **1620** bestaan. In dat jaar, tijdens de oorlog, werd het land weer helemaal Rooms-katholiek. Vele leden vluchtten naar Polen, anderen bleven in het land en hielden aan geloofsbelijdenis vast door in het verborgene diensten te houden. Maar het einde van de Broeder-Uniteit bleek gekomen te zijn toen aan het einde van de 80-jarige oorlog, in de Vrede van Munster alleen de twee andere protestantse kerken werden erkend en de laatste bisschop, **Jan Amos Comenius** in **1648** een boekje schreef met als titel: "Het Testament van de stervende Moeder de Broeder-Uniteit". Comenius heeft zich vergist. De geschiedenis van de Broedergemeente zou, God dank, een vervolg krijgen.

2. Honderd jaar na de slag bij de Witte Berg bij Praag, toen er in **1620** een einde was gekomen aan alle protestantse kerken in Tsjechië, waren er nog steeds broeders en zusters die in hun vaderland vasthielden aan hun geloof en aan hun Broeder-Uniteit. Intussen was over de grens in het Protestans-Lutherse Saksen een opwekkingsbeweging ontstaan, het Piëtisme.

Sommige Moraviërs die de Duitse taal machtig waren gingen de grens over om naar die opwekkings-predikanten te luisteren. Zij namen het besluit om hun land te verlaten, al hun bezittingen achterlatende, om wille van hun geloof.

Zo kwamen zij terecht op het landgoed van een rijksgraaf van oude Oostenrijkse adel, wiens familie al haar landbezit en politieke invloed kwijt was geraakt. Deze rijksgraaf had alleen nog land in en rond het plaatsje Bertelsdorf, aan de zuidgrens van het Duitse Koninkrijk Saksen, naar het Oostenrijkse Tsjechië toe.

Zijn naam was **Nikolaus Ludwig von Zinzendorf**. Hij was Luthers en diepgelovig. Hij had als kind een kostschool van één van de Piëtistische leiders bezocht en wel in Halle, bij August Herman Francke. Hij had gelovige vrienden, niet alleen maar in Lutherse en Piëtistische kring, maar ook in de Calvinistische- en Katholieke kerken.

Hij wees de vluchtelingen uit Tsjechië een stuk land toe - in de buurt van zijn herenhuis - op de Hoedberg langs de weg tussen twee steden. Op **17 juni 1722** begonnen de asiel-zoekenden uit Moravië met de bouw van het eerste huis onder leiding van de timmerman **Christian David**. Zij noemden de nieuwe plaats **Herrnhut**, 'onder des Heren hoede'. Al gauw kwamen er andere geloofsvluchtelingen van over de grens in Moravië en Bohemen er bij. Echter ook mensen uit de Lutherse kerk, Hervormden en leden uit de Pinkstergemeenten sloten zich bij hun aan en gingen in Herrnhut wonen. Deze begintijd van de hernieuwde Broeder-Uniteit in Herrnhut moet heel moeilijk geweest zijn. Elke groep dacht over het ware geloof te beschikken en iedereen dacht beter te zijn dan de ander. De ruzie's onder elkaar en de spanningen rond het geloof waren zo groot dat sommigen vreesden dat de Heer zelf de plaats zou straffen met bliksem en vuur.

Uitgerekend de stichter van Herrnhut, Christian David, ging buiten de plaats een nieuw huis bouwen om in geval van het verwachte strafgericht gespaard te blijven. Toen is de graaf van Zinzendorf, die tot dan nog als jurist aan het koninklijke hof van Dresden werkte, zelf in Herrnhut komen wonen. Samen met de zusters en broeders stelde hij statuten op die het leven van de inwoners en gemeenteleden moesten regelen. In de gemeente werden groepen gevormd waarin de leden voor elkaar verantwoordelijk waren en waarin het geestelijke leven plaats kon hebben. Het waren kleine groepen voor de pastorale zorg. Daarbij kwamen later de leefgroepen van de 'natuurlijke groepen', de zogenaamde 'koren'; de ongehuwde broeders en zusters van elkaar gescheiden; de gehuwden; de jongens en de meisjes onder elkaar; de weduwen en de weduwenaren, elke groep met eigen diensten en een eigen leiding. Terwijl men voor de zondagse preekdiensten en de sacramenten nog steeds naar het Lutherse kerkje in Bertelsdorf ging, ontwikkelde men in Herrnhut eigen vormen van diensten om samen God te loven en te prijzen; in gebedsdiensten; liturgische vieringen en de zangdiensten. Maar nog steeds waren die spanningen aanwezig.

Tot op 13 augustus 1727 de gemeente naar de kerk in Bertelsdorf ging voor een avondmaalsviering, één van de velen, maar deze was bijzonder. Zonder aanwijsbare reden of aanleiding maakten de mensen de komst van de Heilige Geest in hun midden mee.. Zij voelden zich opeens als echte zusters en broeders van elkaar. Zij leerden - zo staat het heel nuchter in het dagboek van de gemeente van die dag - van elkaar te houden. Ik denk dat wij ons deze ervaring haast niet kunnen voorstellen. Het moet overweldigend zijn geweest. Wij kunnen het vandaag alleen maar verwonderd ter kennis nemen.

De werking van de Heilige Geest was zo groot, dat de tot nu toe ruziënde gemeente na deze viering niet meer uit elkaar wou gaan. De graaf stuurde iemand naar de keuken van zijn landgoed en liet eten halen. Al zingend en biddend bleef de gemeente onder het eten bij elkaar. **Dit was de eerste viering van het Liefdemaal.**

3. Ik heb het al geprobeerd duidelijk te maken; wát er precies op de 13^e augustus is gebeurd, kunnen wij niet bevatten. Wij kunnen immers de Geest van God niet verklaren of begrijpen. Wel weten we wat aan deze 'geboortedag' van de Hernieuwde Broeder-Uniteit, van onze EBG, vooraf is gegaan. De menselijke inspanningen om de onderlinge band, de verdraagzaamheid tussen christenen en het wederzijds respect te bevorderen; de menselijke inspanningen en de bereidwilligheid om naar Gods woord te luisteren; om aan het geloof en de liefde en de hoop te werken, om samen de Heer te prijzen en om Hem om zijn Geest te vragen. De eerste Herrnhutters waren niet lui, maar zij konden Gods Geest ook niet dwingen tot hen te komen.

Dat het wel de Geest van God was die toen op 13 augustus 1727 op de gemeente en in de harten van haar leden kwam en niet een andere geest of een even oplaaiend enthousiasme, dat zien wij aan het vervolg, aan de werking van de Geest.

De gemeente ging verder samengroeien, in haar geheel en in al haar leeftijdsgroepen, de 'koren'. Afgezanten van de gemeente gingen als 'boodschappers' met z'n tweeën of drieën door heel Europa om verwante zielen te vinden, om met andere gelovige christenen in de blijdschap van de verlossing door het offer van Christus te delen.

Nog in hetzelfde jaar begon men ermee elke dag onder een bijbels parool voor iedereen dezelfde dagtekst te plaatsen. Dit was het begin van de 'Dagteksten'.

In augustus 1732 vertrokken de eerste zendelingen vanuit Herrnhut naar het Caraïbisch gebied, de toen Deense kolonie St. Thomas.

De Heilige Geest kunnen wij niet vatten noch Hem dwingen tot ons te komen. We kunnen alleen maar on Hem smeken in het gebed. Wel kunnen wij de werkingen van de Geest zien en de bijbelse grondslag, het geloof in de gekruisigde en opgestane Heer, die ons zijn Geest heeft beloofd.

Bij deze grondslag hoorden bij Zinzendorf en de gemeente van Herrnhut twee belangrijke kenmerken die onscheidbaar met elkaar verbonden waren. Ten eerste de persoonlijke relatie van ieder lid met de Heiland, de voortdurende tweespraak met Hem en de wil om naar Zijn geboden te leven en Hem te willen volgen. Ook in het voorbeeld dat Hij door zijn leven, lijden en sterven ons heeft gegeven. Naast deze relatie met Jezus kwam als tweede kenmerk het absolute vertrouwen in de redding van ons door het offer van Christus aan het kruis.

Niets kunnen en mogen wij doen om onszelf te willen redden. Eerst komt het vertrouwen in wat Hij voor ons heeft gedaan, het geloof in onze bevrijding en redding. Dan pas zullen we beseffen hoe zondig en slecht wij zijn en wat we allemaal beter moeten doen. Vanuit deze blijdschap en met de redding en bevrijding door Jezus Christus, is ook de zending van de Broedergemeente voortgekomen.

Toen Zinzendorf in 1731 samen met enkele broeders de kroning van zijn neef Christian VI, koning van Denemarken, bijwoonde, leerden zij daar de neger Anton van het eiland St. Thomas en enkele Eskimo's uit Groenland kennen. Diep bewogen vertelden zij thuis wat zij over de nood van de slaven op de West-Indische eilanden hadden gehoord. Nadat genoemde Anton zelf in Herrnhut op bezoek kwam, werd de ijver, de zendingsijver van de gehele gemeente gewekt. Men was begaan met het lot van de slaven en van alle mensen die de kans niet hadden gehad om het blijde nieuws van hun redding door Jezus te horen. Men wilde men het Evangelie van hun bevrijding brengen. Vooral uit het 'koor' van de ongehuwde broeders stonden er velen te trappelen om uitgezonden te worden. Zij werden afgeremd, omdat men bang was dat sommigen zich geestelijk zouden willen profileren. Maar op 21 augustus 1732 vertrokken dan de eerste zendelingen uit Herrnhut om naar het Deense eiland St. Thomas te gaan. Het waren de pottenbakker Leonhard Dober en de timmerman David Nitschmann. Een half jaar later, op 19 januari 1733, vertrokken Christian en Matthäus Stach samen met Christian David naar het eveneens Deense Groenland.

Zo is het Evangelie ook vanaf **1735** naar Suriname gebracht door de broeders en zusters uit Herrnhut en de andere Broedergemeenten, die in de loop der decennia's in Europa waren ontstaan. Daarom ook werd met de zending begonnen onder de eerste contractarbeiders uit Brits Indië en uit Java.

Als wij vandaag de dag gevraagd worden waarom wij bij de EBG horen, dan speelt deze rijke en vruchtbare traditie een rol in onze persoonlijke geschiedenis. Vanuit deze traditie viere wij ook het Liefdemaal vandaag in Den Haag. Echter, deze geschiedenis alleen kan nog geen reden zijn voor ons christen-zijn. Samen met de christenen uit onze kerk en uit de andere kerken, moeten we nog steeds er naar streven volgens de richtsnoer van de Bijbel en het Evangelie te leven, in onderlinge eenheid en gemeenschap. Een ieder van ons is gevraagd om zijn of haar persoonlijke relatie met de Redder te onderhouden. Niets mag ons er toe verleiden om ons heil te zoeken in andere offers dan het offer van onze Heer Jezus Christus.

Als wij de blijdschap herwinnen voor wat God zelf voor ons gepresteerd heeft in Jezus en als wij blijven bidden om Zijn Geest, dan zullen ook wij weer iets uitstralen en moeite doen om anderen aan onze blijdschap en ons vertrouwen deel te laten hebben.

Utbreiding van de zending der EBG en zendingspogingen.

- 1732 St. Thomas (vandaag samen met St. Croix, St. John Antigua, St. Kitts, Barbados, Tobago en Trinidad Provincie West-Indië- Oost).
- 1733 Groenland (1900 aan de Deense zending overgedragen)
- 1734 Lappland en Samoeden/Rusland (tot 1743)
- 1735 Suriname en Berbice
- 1735 Noord Amerika (Indianen zending) (tot 1823/1903)
- 1735 Wallachije (Roemenië), Perzië, Egypte, Kalmukken/Rusland (tot 1783)
- 1737 Zuid-Afrika (tot 1744; nieuw begin 1792 tot heden)
- 1737 West- en Noord-Afrika (Guinea en Algiers) (tot 1770)
- 1737 Baltische landen (tot 1914; vandaag binnen de Lutherse kerk Estland)
- 1738 Jodenzending in Amsterdam (tot 1743)
- 1739 Ceylon (tot 1741)
- 1752/71 Labrador
- 1754 Jamaica (vandaag Provincie West-Indië- West)
- 1759 Trankebar, Nikobaren, Oost-India (Bengalië) (tot 1803)
- 1765 Gemeente Sarepta aan de Wolga/Rusland (tot 1892)
- 1835/78 Guyana
- 1849 Nicaragua/Moskitokust
- 1850 Australië (Zuid A. Tot 1907; Noord A. 1919 overgedragen aan Presbyterian Church)
- 1853 Hymalaya (vandaag 3 gemeenten in Ladakh en Tibetaanse school Rajpoer)
- 1867 "Sterrenberg" bij Jeruzalem (Lepra-werk; vandaag rehabilitatie-centrum voor geestelijke gehandicapte Arabische meisjes)
- 1869 Zuid-Afrika- Oost (Transkei)
- 1881 Nyassa (vandaag Tanzania Zuid en Zuid-West en Rukwa Provincie)
- 1885 Alaska
- 1897 Unyamwezi (vandaag Tanzania West en Rukwa-Provincie)
- 1905 Santo Domingo (1960 in de Dominican Evangelical Church opgegaan)
- 1930 Honduras/Moskitokust
- 1984/89 Costa Rica/Moskitokust

Sinds 1971 onderhoudt de EBG (Zwitserse zending) nauwe banden met de Kerk van Simon Kimbangu in Zaïre.

Tevens is in Zaïre, in het oosten van het land, rond 1985 een kerk ontstaan die zich Eglise Morave au Zaïre noemt.

Ook in Malawi en in Zambia heeft zich de EBG vanuit Tanzania uitgebreid. Nieuwe zendingsgebieden zijn verder: Albanië (vanuit Denemarken), de Inuit in Oost-Siberië (vanuit Alaska), het werk in Assam-Oost-India en in Frans-Guyana.